

Historicitat de Guifré de Rià

Joan Vilaseca Corbera

Historicitat de Guifré de Rià

Sumari:

S'analitzen les evidències documentals del comte Guifré corresponent a la generació anterior a la de Guifré Pilós. Es verifica que la descripció feta en la *GCB* del personatge com a pare biològic del Pilós, és la que permet acomodar millor les interpretacions de totes les traces documentals conegudes.

Plantejament

En un treball anterior¹ fet fa ja uns anys es va analitzar la figura de Guifré de Rià, el pare de Guifré Pilós segons el capítol introductori de la *Gesta Comitum Barchinensium* (en endavant *GCB*²), un text de finals del segle XII però amb elements identificables del XI i tal vegada força anteriors, i s'arribà a la conclusió que es tractava del comte Guifré de Girona de la dècada dels 850s, i que la figura i el rol dels comtes de Flandes esmentats en ella seria una referència als comtes Sunifred i Ermessenda d'Urgell que haurien adoptat al jove-nell Pilós en ocasió de l'assassinat del seu pare per instigació del comte Salomó de Cerdanya. És ara el cas de tornar a reprendre l'anàlisi per completar-la amb els elements que s'han anat acumulant en aquest anys. En primer lloc es tractarà de la paternitat del Pilós, seguidament comentarem el dossier documental del de Rià/Girona i finalment, encararem els aspectes relatius als seus orígens. Per evitar repeticions i duplicitats, farem servir les referències als treballs previs ja publicats relatius a aquesta temàtica.

1 (Vilaseca 2010a)

2 Sobre la *GCB* resulten imprescindibles els excel·lents treballs d'edició i anàlisi d'en Stefano Cingolani, entre altres: (Cingolani 2008a) (Cingolani 2010) i (Cingolani i Álvarez 2012)

La paternitat de Guifré Pilós

Unfrid vs. Guifré

La historicitat de Guifré de Rià depèn en bona mesura de la problemàtica de la paternitat del Pilós, derivada de l'existència de dues versions documentals diverses: la que sosté que era fill d'un Guifré i la que el descriu com fill d'un Sunifred. En el cor de les diferents explicacions que s'han anat elaborant per explicar tal disparitat, rau una diferenciació onomàstica que ha anat variant al llarg del temps, entre els noms *Guifré*, *Unfrid*, i *Sunifred*. La historiografia d'en Pujades, per exemple, els considerava formes d'un mateix nom³ i en resol·lia la contradicció fonent els diversos esments en una mateixa personalitat. Els bollandistes, deien que els noms *Guifré* i *Unfrid* eren equivalents, però sí els diferenciaven del de *Sunifred*, i per tant, la seva reconstrucció de l'època ja manifestà la tensió deguda a la duplictat de versions sobre la paternitat del Pilós⁴. Posteriorment i fins el nostres dies, la Filologia ha imposat la seva aportació diferenciant els tres noms (d'etimologia clarament diferent⁵) i de retruc ha propiciat una reconstrucció historiogràfica encara més respectuosa amb la literalitat dels texts⁶.

Potser massa, ja que és un fet que aquestes literalitats antigues sí mesclen els esments; bàsicament a partir del nom *Unfrid*, que tant podem trobar en documents altmedievals aplicat a personatges anomenats *Sunifred* com a gent anomenada *Guifré*. La confusió d'*Unfrid* amb *Sunifred* sembla ser estrictament textual (errors de transmissió), però no la d'*Unfrid* amb *Guifré*, que podem constatar en documents de fins a tres contexts altmedievals completament dife-

3 (Vilaseca 2010b 121)

4 (Calmette 1902 191)

5 Seguint a (Kremer 1972): *-fred* (pau) a (Kremer 1972 2 9), *wigaz-* (lluita) a (Kremer 1972 1 222), *sunja-* (veritat) a (Kremer 1972 1 207) i *hûns-* (ós jove) a (Kremer 1972 1 157).

6 A (Vilaseca 2010b) s'analitzaren un a un els esments coneguts d'Unfrids relacionats amb la família del Pilós que eren Guifrés o Sunifreds.

rents i que per tant, obliguen a pensar efectivament en una equivalència original (més enllà de les consideracions etimològiques modernes). En la Gòtia, tenim per exemple el judici de Fonteta de l'any 850 encapçalat per un '*Unifredi venerabili comitis*' que no pot ser pas el marquès homònim⁷. El propi Pilós és anomenat *Unfrid* en una crònica àrab del segle XI (basada en una anterior del segle X)⁸, i en la Itàlia del segle IX, també trobarem un comte *Guifré* referit com '*Unifredi comes*'⁹. Cal doncs reprendre la posició bollandiana i entendre que els esments a personatges anomenats *Unfrid* del segle IX sí poden correspondre a gent anomenada *Guifré*¹⁰. El cas és especialment rellevant i complicat ja que aquesta variabilitat onomàstica cal aplicar-la al context de la paternitat del Pilós, on certament coexisteixen personatges anomenats *Guifré*, *Unfrid*, i *Sunifred* (i permet entendre part de les vacil·lacions per les que ha anat passant l'anàlisi historiogràfica en aquesta temàtica).

Un cop establerta la possibilitat d'equivalència contemporània entre els noms *Unfrid* i *Guifré*, podem passar a analitzar la problemàtica de la doble versió sobre la paternitat del Pilós.

Contradicció documental

Tal vegada la millor prova que el Pilós estava integrat en la família de Sunifred sigui que els seus fills repeteixen els dels seus 'germans'. Anant a la literalitat de les relacions interfamiliars, en els -pocs- documents que esmenten el Pilós¹¹, figura explícitament qualificat com germà de Miro en un¹² i de Sunifred en un altre¹³, i d'ambdós tenim explicitada la genitura de Sunifred en varis documents¹⁴. L'únic text que directament descriu a Sunifred com pare del Pilós és una donació de Sesenanda, Sunifred i els comtes Guifré, Rodolf i Miró feta

7 (Vilaseca 2010b 123)

8 (Vilaseca 2010b 134)

9 (Hlawitschka 1960 CLXXIL)

10 Equivalència entre un nom franc com *Wikfred* i un de got com *Hunfrid*, tal vegada facilitada per la presència del primer en contextos com la Gòtia o Llombardia, més acostumats a l'onomàstica goda?

11 Recollits a (Abadal 1989)

12 (Abadal 1989 D. I)

13 (Abadal 1989 D. VI)

14 Per exemple: (IEC 2006 CC-6 D.81), (Abadal 1989 D. VII)

ensems al monestir de La Grassa¹⁵, en la qual, seguint la costum, s'especifica que es fa per remei de: *propter remedium domini Suniefredi genitoris nostri vel domnae Ermesinde genitricis nostrae sive propter remedium [...] , & genitores nostri & nos veniam mereamur accipere , ut & vos non pigeatis per illos [...] semper orare.*

La manca del text que ens furta la literalitat original del destinatari o destinataris del segon *propter remedium*, fa que com ja havia fet notar en Bofarull en el seu moment, fora possible que especificqués un segon grup de genitors¹⁶. Amb tot, és ben cert que la integració més simple és situar-hi un esment als propis dadors (un *nostrum*, per exemple) coherentment amb la lectura d'una filiació del Pilós amb Sunifred. El que sí cal remarcar, és que la donació es fa **ensems**, i que per tant, els *genitores nostri* referits han de ser en tot cas els de la totalitat dels dadors. Consideració que evidentment no serveix per decantar cap de les dues integracions considerades, però que sí pot ser significativa si mirem una altra donació feta també **ensems** per un grup de fills de Sunifred, en aquest cas al monestir de Cuixà¹⁷: *Ego Ermesinda Comitissa & Rodulfo Comite & Mirone Comite & Quixilo Comitissa simul in unum donatores*, on en les signatures, després d'Ermessenda consta també un '*Guifredo Comite*' absent però del cos de text i per tant del *simul in unum* dels dadors; absència que seria congruent amb la possibilitat que el Pilós no fos fill biològic de Sunifred¹⁸.

Només amb aquestes evidències semblaria indiscutible que Sunifred fou el pare del Pilós ja que és certament la hipòtesi més simple, però tenim més evidència, i no segueix aquesta versió ja que fa al Pilós literalment fill d'un Guifré, i per tant obliga a cercar l'explicació més simple per a la totalitat de l'evidència coneguda i no només d'una part.

Segons la *GCB*, el Pilós era fill de Guifré de Rià i pare d'un altre Guifré, és a dir, tres generacions homònimes consecutives, en perfecta consonància amb l'evidència contemporània que ens ha arribat, on sabem de tres generacions de Guifrés consecutius (Girona, Pilós, Borrell). Aquest testimoni explícit ha

15 (Abadal 1989 D. XI) (Magnou-Notier 1996 D. 31)

16 (Bofarull 1836 I 7-8)

17 (IEC 2006 CC-6 D. 107) La datació i de retruc la identificació d'Ermessenda ballen segons s'identifiqui el rei Carles de la clàusula de datació (segons sigui el Simple o el Gras).

18 (Vilaseca 2010 88)

estat bandejat bàsicament a partir del caràcter literari i tardaner del capítol introductori de la *GCB* fins el punt de considerar al de Rià inventat, encara que fent-ho s'hagi expulsat de les reconstruccions genealògiques de la família del Pilós al comte Guifré de Girona, i s'hagi de creure que els redactors de la *GCB*, propers a la família, i feta, segons la primera versió, a partir de: *Ut antiquorum nobis relatione compertum est*¹⁹, havien oblidat el nom del seu *pater familiae* però recordat el del seu assassí...!?

La *GCB* tampoc és l'únic testimoni que explícitament identifica al pare del Pilós com un Guifré. En la documentació local sabem de dues donacions fetes per els comtes de Barcelona en favor del monestir de Sant Cugat²⁰, on en la primera, que ve datada per: *Anno Incarnationis Domini nostri Jesuchristi D.CCC.XC.III.*, el dador és un: *venerabile Wifredo , Dei gratia comite & marchione , filii qd Guidfredi marchioni , beate memorie*. Formulació que es veu literalment repetida en la segona, molt i molt semblant a la primera, però feta sis anys més tard (*Anno Incarnacionis Domini nostri Iesu Christi D.CCCC.*). El Guifré dador de l'any 894 no pot ser altre que el Pilós, mentre que el de l'any 900 ha de ser el seu fill Guifré-Borrell. Una de les dificultats d'aquests documents (el segon, original) és que implica una època 888 per el regnat de Carles el Simple, però no són un cas únic en el context barceloní²¹.

Davant d'aquesta contradicció documental, la possibilitat que la integració del segon '*propter remedium*' de la donació de La Grassa, sí fes esment d'uns altres genitors com volia en Bofarull s'incrementa, ja que amb només aquesta lectura, es poden reconciliar satisfactòriament i sense contradiccions ambdues versions sobre la paternitat del Pilós i superar moltes de les dificultats de la hipòtesi actual, com es veurà en la reconstrucció documental del Guifré de Rià/Girona que es farà tot seguit. I és que el fet que el propi plantejament del guió de la *GCB*, d'una genitura i criança del Pilós separades, escrit segles després dels fets, permeti resoldre la duplicitat present en els documents contemporanis coneguts ja resulta prou reveladora.

19 (Cingolani 2010 119)

20 Documents ben coneguts i llargament analitzats, veure (Vilaseca 2013 6).

21 L'ús de la època 888 per a Carles el Simple ha estat analitzat a: (Vilaseca 2013)

La traça documental

El context conegut de Guifré de Rià comença amb l'arribada al poder de Carles el Calb l'any 840. Serà en aquest any que sabem d'una primera donació, usualment considerada fundacional²², per a la comunitat del monestir de Sant Andreu d'Eixalada, aigües amunt del Tet des de Ria²³ (matriu del futur monestir de Cuixà, proper a la vila). El monestir havia estat fundat sobre la llavors ja centenària tomba d'un Otger fill del duc bavarès Teodobert²⁴ d'inicis del segle VIII (personatge de donarà lloc al Otger Cataló del segle XV)²⁵, i serà juntament amb Cuixà el monestir de referència de la família comtal en la generació dels pares del Pilós.

El primer document que esmenta a Guifré és una acta judicial feta l'any 841-IX-2 on un Domènec reconeix que el vilar de Terradelles pertany a la vila de Bàscara davant del bisbe de Girona Gotmar i del vescomte Vifredi²⁶. El moment és correspon al d'una important algarada musulmana aturada per el comte Sunifred d'Urgell datada en el *Muqtadis* d'Ibn Hayyan entre el 22 d'agost i el 20 de setembre d'aquest mateix any²⁷.

Tres anys més endavant, amb l'execució de Bernat de Septimània, el comte Sunifred apareixerà amb el títol de marquès en un diploma reial (844-V-19)²⁸. I no serà fins la part final de la revolta de Guillem fill de Bernat, que tindrà lloc entre els anys 846-852²⁹, que trobarem la segona traça documental de Guifré de Rià, llavors ja amb el títol de comte.

Es tracta d'un judici fet el 850-I-22 fet davant dels vescomtes Ermidone i Radulf i dels vassos Audegario i Guntardo del venerable comte Unifredi³⁰, on un hispà Lleó s'enfronta al bisbe de Girona Gotmar per la propietat d'unes finques a Fonteta (Vulpellac) que diu haver-li estat donades en apriació per el rei però

22 (IEC 2006 CC-6 D. 23)

23 A l'actual Banys de Toès a uns 15km de Rià.

24 Text i comentari a (Cingolani 2008b 29)

25 (Vilaseca 2014b)

26 (IEC 2003 CC-5 D. 18)

27 (Vilaseca 2010a 72-73)

28 (IEC 1950 CC-2 2 D. XV 332-334)

29 Analitzada a (Vilaseca 2010 65-71)

30 (IEC 2003 CC-5 D. 30)

que el bisbe demostra documentalment que li havien estat cedides per el difunt comte Gaucelm (germà de Bernat de Septimània). El context correspon a la fase final de la rebel·lió de Guillem, que serà mort aquest mateix any, i que atenent al sentit de la resolució del judici (i amb l'esment al tiet de Guillem, Gaucelm), fa pensar que tal vegada ja estava decantada en la seva contra aquell gener a Girona, i que en Lleó fou un dels col·lateralment perjudicats.

La tercera evidència és del 24 de setembre del mateix any, però està formada per dos texts fortament manipulats. Es tracta dels documents de la consagració inicial de Santa Maria de Riudaura³¹, i del seu ressò en la posterior consagració en temps de Sunyer de Barcelona feta tal vegada l'any 950, un text actualment perdut del qual tant sols en queden uns breus registres³². Atenent a les dificultats que presenten ambdós documents s'ha arribat a pensar que eren uns falsos complets fabricats per el monestir de La Grassa al segle XI³³ (la casa havia rebut el control de l'alou en la segona mitat del segle X, precisament del matrimoni Sunyer-Riquilda)³⁴.

La primera consagració³⁵ presenta un bisbe de Girona Soniofredi i un comte i marquès Vifredus, i la seva datació permet una doble interpretació segons com el situï el quantió dels dies (VIII): com un 858 si pensem que va adjuntat al de l'any (850), o com el 850 si indica la octava *kalendas octobris*³⁶. A finals de l'any 850 sí es possible que hi hagués un bisbe Soniofredi a Girona, ja que la darrera menció de Gotmar és de primers del mateix any i la primera notícia del següent, Elies, no serà fins l'any 853 (que segons indica un document local fou succeït per Teuter³⁷, documentat a partir dels 870s, inhabilitant per tant un Soniofredi l'any 858).

La segona consagració, feta l'any 950, rememora la primera i com feia ja un segle d'ella llavors així com al seu comte Wifredus, però té la dificultat de presentar junts els bisbes de Girona i Barcelona, Wigo i Teuderic, que si bé si

31 (IEC 2003 CC-5 F. 1)

32 (Magnou-Nortier 1996 D. 63) (IEC 2003 CC-5 D.241) (Mabillon 1702 3 507)

33 (Martí 1997 128)

34 (Magnou-Nortier 1996 XXI)

35 (Ordeig 1993 1 D. +6)

36 (Ordeig 1993 1 p.22)

37 (IEC 2003 CC-5 D. 84)

tenim constància que haurien actuat junts³⁸, l'any 950 ja havien estat ambdós succeïts en els seus càrrecs.

Amb tot, hi han indicis que apunten a que més enllà de les evidents manipulacions, hi ha un fons històric en els documents; tres exemples: 1) La situació de l'alou en la frontera entre Besalú i Osona sí fa pensar que hauria de ser anterior als dels monestirs de Ripoll o de Sant Joan de les Abadesses, 2) Les invocacions de les esglésies (Santa Maria, Sant Pere, Sant Joan i Sant Andreu) també son coherents amb les primerenques de la família de Guifré al segle IX. 3) La inconsistència dels esments als bens afectats que es detecten entre els dos documents (l'església de Sant Andreu es referida al comte Guifré en el document del 950, mentre que es absent en el del 850 on tant sols hi figura el vil·lar d'Aliario) que no s'adiu amb una falsificació conjunta. En tot cas, el context seria similar al del document anterior, amb un Guillem tal vegada ja executat, tot i que la revolta encara s'allargarà fins el 852, quan segons les fonts, els jueus de Barcelona obriren les portes de la ciutat que fou saquejada per els musulmans³⁹.

El quart document ens porta cinc anys més endavant, el 855-IV-17, en un altre document considerat un fals del segle X, conegut inicialment per un trasllat del segle XIII⁴⁰, tot i que l'original sí havia estat vist i transcrit per en Villanueva que a jutjar per la seva grafia el feia anterior al segle X⁴¹. És una donació feta per el comte Wifredus i el vescomte Quiricus a Sant Andreu de Trespunts (monestir antic per el qual en Villanueva diu haver vist un manuscrit del temps de Carlemany⁴²).

El cinquè testimoni esmenta uns fets cronològicament emmarcats en una forquilla àmplia [832-862] però que probablement siguin de la dècada dels 850. És especialment rellevant ja que es tracta d'un judici fet l'any 862 presidit per el comte Salomó sobre la vila de Sedret, Cerdanya, on veiem que davant la queixa del propietari original, un Guitisclè parent d'Asnar Galindo, resulta que el

38 Per exemple judicialment l'any 913 (IEC 2003 CC-5 D. 142)

39 (Vilaseca 2010a 70)

40 (Abadal 1989 170-171)

41 (Villanueva 1976 D.5)

42 (Villanueva 1803 XII 17) que el situava a l'any 785. (Baraut 1984 242) Creia incorrectament que es tractaria d'aquest mateix text, però el valencià ja havia fet palès que datava aquest document de l'any 856 (Villanueva 1976 p.69).

propi Salomó havia cedit la vila a un Somane i que prèviament, havia estat entregada per un comte Hunifredus a un tal Isarno⁴³. Salomó apareix documentat a inicis dels 860s, per tant, la ocupació d'Hunifredus probablement correspon a la dècada dels 850s.

El text ha estat llegit com una confirmació documental de l'enemistat entre el comte Salomó de Cerdanya i el pare del Pilós que deia la *GCB*⁴⁴, però en considerar que només Sunifred podia ser el pare del Pilós, aquest Hunifredus ha estat entès com una referència a ell⁴⁵. Però la confusió Unfrid – Sunifred sols es justifica per una de mala transmissió documental⁴⁶ i en el cas que ens ocupa, la transcripció del text, realitzada al segle XVIII, es feu d'un manuscrit original⁴⁷, de manera que aquest testimoni cal llegir-lo preferentment com una referència al nostre Guifré de Rià/Girona, i de retruc, efectivament, com una confirmació documental contemporània -tot i que indirecte- de l'enemistat plantejada per la *GCB* (hi ha també indicis contextuais, en parlarem més endavant).

El sisè episodi documentat, és el de l'assassinat del comte Guifré i ha estat datat tradicionalment en l'any 858⁴⁸, tot i que com veurem es tracta d'una datació per derivació negativa i per context. La *GCB* explica la versió dels fets recollida per la família, que vol que anat Guifré amb el seu fill a Narbona per entrevistar-se amb enviats del rei, matà un franc que l'havia agafat per la barba⁴⁹ motiu per el qual va ser pres i mentre el duien a la cort, fou mort per l'escorta a prop de Santa Maria del Puy.

La datació ve a través de la interpretació de les dues *translatio* escrites per el monjo Aimó de Saint Germain des Pres: la de Sant Vicenç⁵⁰ i la dels

43 (Traggia 1799 D.III)

44 (Ponsich 1951 251)

45 (IEC 1996 269) També a (Vilaseca 2010b 129) tot i que ja es feia notar la possible relació amb l'Unifred del judici de Fonteta.

46 Com l'Hunfridum de la nota papal del 878 (Vilaseca 2010b 131).

47 (Traggia 1799 5)

48 (Villanueva 1976 111)

49 Probablement una modalitat de duel on els contrincants s'agafaven per les barbes documentada ja al segle XI, com a mínim en el famós *Capitell de la disputa* de Vienne i iconogràficament en el *Beatus de Saint-Sever* (BN latin 8878 f.184), però amb precedents relatius al ús ritual de les barbes molt anteriors (per exemple, els llombards).

50 (Mabillon 1707 S.IV 643-654) *Historia translationis Sancti Vincentii levitae et martyris ex Hispania in Castrense Galliae monasterium*.

Sants Jordi, Aureli i Natàlia⁵¹ (màrtirs de Còrdova)⁵². La primera explica dos episodis: un l'any 855 on per iniciativa per monestir de Conques les restes de Sant Vicenç anaren de València a Saragossa, i l'altre l'any 863 on el comte Salomó les recuperà d'allà i les dugué finalment al monestir de Castres. En mig, la segona *translatio* explica com l'any 858 tingué lloc un altre intent de rescat de les restes de Sant Vicenç, aquest cop per iniciativa del monestir parisenc de Saint Germain des Prés, que acabà transformat en la recuperació de les restes de tres màrtirs recents a Còrdova.

La clau està que en aquest relat, Aimó ens informa de dues dades pertinents al que estem tractant aquí. Una, que un cop arribats a la Gòtia els monjos de Sant Germain foren informats que les restes de Sant Vicenç ja no estaven en mans musulmanes ans havien estat dutes al Benevent. I l'altra, que després de parlar amb el marquès Unfrid (a Beaune, Borgonya), a Barcelona hi mana un Sunifred '*civitatis post comitum primum*' al costat d'un bisbe Ataulf. És a dir, que l'any 858 Aimó no esmenta un comte de Barcelona.

Aquesta *translatio* beneventana trobarà confirmació tardana en el relat de Sigebert de Gembleaux qui escrigué que en motiu de l'anada d'Otó I a Arezzo a rebre la princesa Theofano, el bisbe del lloc volia donar al bisbe de Bèrgam, que acompanyava a l'emperador, el cos de Sant Vicenç que havia estat dut a Corduno, fugit per l'arribada dels musulmans, des del monestir de San Vincenzo al Volturno, on havien estat dutes, feia temps, portades d'Hispania per dos monjos⁵³.

Per copsar el ressò local que aquestes *translatio* tingueren només cal mirar els *Annals de Ripoll*, on ja en la seva primera versió, per el segle IX, excel·lent notícies de reis, papes i les referides a la casa, només hi han dues entrades: la de l'any 801 amb la pressa de Barcelona i la de l'any 855 com el del trasllat de Sant Vicenç⁵⁴. Les suposades despulles de Sant Vicenç estan sent

51 (Migne 1879 SL.115 c.939-960) *De translatione SS. Martyrum Georgii monachi, Aurelii & Nathaliae ex urbe Corduba Parisios*

52 Analitzades a (Vilaseca 2012a)

53 (Migne 1879 SL 160 c.713) El cos fou sostret el dia abans per monjos de Remiremont i acabà en mans de Teodoric bisbe de Metz, proper a l'emperador, qui fundà amb les restes l'abadia de Sant Vicenç de Metz on encara estant.

54 (Cingolani 2010 39) Dada curiosa, si tenim en compte que segons el relat d'Aimó, l'any 855 les restes del sant es quedaren a Saragossa.

utilitzades en aquestes *translatio* com element de legitimació política (Aimó amaga evidentment aquest aspecte, però posades en el seu context, resulta evident⁵⁵). Sent l'episodi del 858 potser el de més envergadura tota vegada que els enfrontats són el dos reis germanastres, el Calb i el Germànic. Que les restes del sant fossin estratègicament apartades just en aquell context (recordem que en l'episodi del 855 Aimó no diu res de cap trasllat a Itàlia) bé hagués pogut motivar la crida d'un Guifré comte de Barcelona i responsable més proper als fets, a presentar-se davant dels enviats reials que esmenta la *GCB*; així com la seva mort al Puy, l'absència de comte en la Barcelona del 858 que descriu Aimó.

La pau entre els reis arribarà el 860, i el 862 el marquès de Gòtia, Unfrid, es rebel·larà i prendrà Tolosa l'any següent, moment el qual es desenvoluparà la tercera *translatio* d'Aimó, la protagonitzada per el comte Salomó. I és que juntament amb ell, sorgeixen en la documentació local d'aquests anys tot un seguit d'indicis de canvis locals de gran abast. Apareixen llavors el bisbe de Barcelona Frodoí i el comte Otger de Girona i tenim un precepte reial on es concedeix al comte Sunyer d'Empúries un important feu al *pagus* de Barcelona que compren part del Montseny⁵⁶.

Feu del que s'exclou la part de Frodoí i dels hispans, i que segons el document, el tenia un beneficiari anterior. El text que ens ha arribat es molt fragmentari, i no consta qui era el beneficiari aquest. Abadal, en la reconstrucció que fa el relaciona amb la rebel·lió del marquès i suposa que era seu. Ara, Unfrid no es documenta en cap cas al sud dels Pirineus, i si atenem al que explica la *GCB* que vol que Guifré fos llavors el comte de Barcelona, i que el feu està en el seu *pagus*, també es pot pensar que era Guifré i no el marquès el dipositar del benefici reial (que és aproximadament com descriu la *GCB* la potestat del de Rià sobre Barcelona: *Hic igitur miles, divitiis, armis et consilio oponatissimus, comitatum Barchinonense a rege Francorum sua adeptus est probitate.*⁵⁷). Aquest feu retornarà l'any 908 a mans de la família de Guifré a través d'una

55 Veure (Vilaseca 2012a)

56 (IEC 1950 1 D. 25)

57 (Cingolani 2010 119)

transacció triangular⁵⁸. El cas és especialment rellevant perquè Aimó explica que el comte Salomó deia ser fill d'un difunt Sugnarius, i que per tant, molt possiblement era parent del comte d'Empúries. De manera que aquesta lectura permet integrar la polaritat Guifré vs. Salomó amb la de la branca del Pilós vs. els d'Empúries; de fet, la introducció de la *GCB* explicaria la seva gènesi (si més no segons el punt de vista del record de la família comtal barcelonina).

Segons la *GCB* el rei encarregà just després de la mort del de Rià la protecció de l'infant als comtes de Flandes, que no seria sinó el Sunifred de Barcelona de qui parla Aimó⁵⁹ (la repetida suposició d'una mort de Sunifred I d'Urgell en la rebel·lió de Guillem a finals dels 840s, no s'aguanta atesa que implicaria una inusual longevitat de tots seus fills i una entrada en funcions, també de tots ells, passada la trentena⁶⁰).

El setè i darrer esment a Guifré de Rià és la ja comentada donació a Sant Cugat feta per el Pilós l'any 894, on es descriu al donant com: *Wifredo ... filii qd Guidfredi*. Formulació que repetirà sis anys més tard el seu fill el comte Guifré-Borrell, en renovar l'acord per la casa poc després de la mort del pare⁶¹ i que trobarem també en el seu testament l'any 911⁶². No sols això, la seva làpida, feta probablement a mitjan segle X⁶³, també la repetirà. Repeticions que tal vegada indiquin que la particularitat de tres Guifrés consecutius, fora ja entesa com a significativa per la família a inicis del segle X. Guifré-Borrell morí jove (emmezinat segons la *GCB*) i sense fills mascles⁶⁴, de manera que no hi pogué haver-hi un quart Guifré.

58 (Rius 1945 D. 3) I amb un probable enllaç dinàstic de les dues branques de la família, ja que Garsenda, la muller de Guifré-Borrell és possible que fos filla del Sunyer d'Empúries (Generalitat 2002 52)

59 Identificació ja apuntada per (Tastu 1851 10-11)

60 (Vilaseca 2010a 48)

61 (Rius 1945 D. 4)

62 (IEC 1999 D. 103)

63 Làpida a Sant Pau del Camp (Abadal 1964). L'estil es correspon al segle X, i l'error de datació de fer l'any 914 el catorzè any de Carles, només s'explica si ha passat un temps suficient com per fer oblidar els detalls de les diferents pràctiques notariales del territori (feren servir l'època 901 barcelonina del regnat del Simple en solitari, i no la del 898 pròpia d'Osona i del testament del comte, com convindria, ja que Guifré-Borrell morí l'any 911). I finalment, en la part central del segle tenim un context adient amb els pactes de Còrdova amb els governants cristians de l'arc nord-occidental mediterrani, fets a Barcelona i on una de les filles del comte (Riquilda) fou una de les parts implicades.

64 (Generalitat 2002 52)

Un darrer testimoni que cal esmentar tot i que és possible que no parli de Guifré de Rià, és de l'any 897, ens ve del registre àrab i descriu la topada del Pilós amb Lubb b. Ahmad al Qasawi a Awra⁶⁵. El text, (d'Ibn-Hayyan seguint a Isa b.Ahmad al_Razi) anomena al Pilós com: "Unfrid fill d'Al-Mondir" (UNFRYD b. ALMNDR)⁶⁶. Al-Mundir és una apel·latiu força freqüent (pensem, per exemple, en l'emir cordovès homònim contemporani del Pilós⁶⁷) i per tant, de poca utilitat per saber si estava parlant de Guifré o de Sunifred. Tanmateix, aprofitem per afegir dues possibilitats de lectura extres a les consideracions fetes sobre el terme en la literatura. La primera, és la semblança amb el terme germànic *almend*, que indicarà una terra en propietat comuna; en origen una terra amb un propietari que la cedeix a altres per la seva explotació⁶⁸ i per tant, susceptible de ser considerada a l'hora com un bé particular per el propietari, però comunal per els que el treballen⁶⁹. Sota aquesta llum, el terme tal vegada no indicaria tant 'el vigilant' o 'el protector' (en la vocalització MUNDIR que s'acostuma a considerar) com 'el terratinent' o 'el beneficiari'. La segona consideració és també altament hipotètica i de caràcter filològic; sabem que la transmissió de la narració d'Ibn Hayyan no fou clara; de fet, l'Unfrid del text ha estat tradicionalment escrit com 'Anqadir'. La raó està en la proximitat dels signes Q-F, D-R en els signaris semítics, de manera que potser no es pugui descartar que ALMNDR també sigui fruit d'una mala transmissió. L'article AL difícilment pot ser una errada, però en la resta de la paraula, si apliquem la mateixa conversió i afegim la possible confusió de M-S tindrem un SNRD, tal vegada una referència a Sunifred d'Urgell?

65 Episodi analitzat a (Vilaseca 2010c). Sent la localització més probable d'aquell Awra, no Ègara com s'ha proposat modernament (Marti 1997 57-58), sinó les restes romanes de Santa Maria de Sorba, en l'Aigua d'Ora que baixa de Valldora, a prop de Cardona, on la família del Pilós tenia propietats (Ordeig 2001) (Awra era "*residència del tirà*", segons el text d'Ibn Hayyan).

66 (Vilaseca 2010a 94)

67 (Bramon 2000 231)

68 (Ross 1883 139,196)

69 Una figura molt freqüent en el context, pensem amb l'aprisió dels hispani maiores versus minores (Salrach 2009 45).

Derivades i ascendents

La introducció de la GCB

Per en Coll, el capítol introductori de la *GCB* era una invenció, Cingolani l'ha definit més aviat com un fals⁷⁰, però l'adequació dels fets que explica a la documentació local creiem que fa pensar més aviat en una refacció d'una memòria dinàstica, tal com hi consta en l'inici de la seva primera versió (*Ut antiquorum nobis relatione compertum est...*). Un relat destinat al públic i per tant, sí, amb elements literaris ficticis com veia Coll, i que certament manipula fets reals per presentar-los segons uns paràmetres adients com considera Cingolani, però en el fons i primerament, una memòria dinàstica, record subjectiu d'uns fets passats.

La historicitat de Guifré de Rià fa palesa fins a quin punt la introducció de la *GCB* conté elements històrics. En l'apèndix **A** hem reproduït la seva traducció al català d'en Martí Aurell⁷¹ marcant els elements literaris. Repassem breument el text comentant-els juntament amb els aspectes històrics que encara no han estat tractats i que són força rellevants per la reconstrucció genealògica.

En primer terme, el lloc on morí el de Rià, el Puig de Santa Maria (Puy-en-Velay)⁷², és conegut per tenir una vincle especial amb el bisbat de Girona (la tradició gironina, voldrà que el primer bisbe de la ciutat després de la ocupació sarraïna, Petrus, era un canonge del Puy⁷³) fet que resulta curiosament coincident amb la relació documental del de Rià amb Girona (vescomte l'any 841 i comte el 850).

Seguim per l'esment als comtes de Flandes i la seva 'adopció' del Pilós.

70 (Cingolani 2010 20)

71 (Aurell 1998)

72 Evitem entrar en detall en el tema dels enterraments que tingué Guifré de Rià, és un tema massa extens com per tractar-lo aquí.

73 La tradició gironina voldrà que l'enllaç entre les dues seus neixi amb Carlemany (elevat als altars segles després a Girona). La majoria d'evidències són tardanes i/o indirectes però no totes (Rocher 1873 57,282), i en tot cas, és una relació de llarga durada, reconeguda per les dues parts, amb múltiples testimonis.

L'esquema que narra la *GCB*, d'una família noble que en la mort del pare tenint un fill massa jove per heretar-lo cerca la protecció/adopció d'un familiar de rang similar o superior per defensar els drets de l'infant fins que tingui l'edat adient, és perfectament històric. Al segle VI, tenim l'exemple de Childebert II, adoptat per el seu oncle, el rei Guntram, en ocasió de l'assassinat del pare Sigibert I per mediació de la seva mare Brunequilda⁷⁴. Però encara més proper en el temps, tenim el de finals del segle IX, de Lluís el Cec, el fill del rei Bosó i Hermengarda, qui igualment, en ocasió de la mort del seu marit, maniobrà fins aconseguir l'adopció per part de Carles el Gras (concretament *quasi-adoptivum*)⁷⁵; serà gràcies a aquesta 'adopció' que Lluís podrà aspirar i arribar a la dignitat imperial⁷⁶. En un sentit alternatiu i per il·lustrar la polisèmia del terme *adoptatus* en contextos altmedievals, recordar com en els acords de l'any 878, el papa Joan VIII s'havia compromès secretament a 'adoptar' precisament a Bosó (abans de ser rei) a canvi de protecció⁷⁷.

De manera que el que explica la *GCB* és perfectament plausible en el seu context, encara que no, per el que fa a què fossin els contemporanis com Balduí de Flandes els criadors del Pilós; la seva evident integració en la família de Sunifred obliga a identificar al matrimoni Sunifred i Ermessenda com els parents adoptants⁷⁸. Si la menció de Flandes es tracta d'una *magnificatio*, convenient en el moment de la redacció, o com volia en Chaume⁷⁹, un record de l'ascendència d'Ermessenda, queda per determinar i no afecta al que estem tractant. En tot cas, la doble paternitat del Pilós permet tallar netament el nus

74 (Van Dam 1995 204)(Bouquet 1840 3 106) *De Gestis Franchorum L.III LXXX - Aimoni monachi Floriacensis*

75 (MGH SS1 Ann. Fulda an.887)

76 (Bautier 1954 67) que documenta com el papa Esteve V, consultat per l'arquebisbe de Vienne, contestà les dubtes d'Arnulf de Caríntia a l'hora de reconèixer al jove Lluís dient que era 'net de l'emperador Lluís' (per part de mare). En sentit contrari, negant efectivitat política a l'adopció (més enllà de l'ús com a mecanisme de pacte o reconciliació) (MacLean 2001 38) esmenta l'adopció de Carlomà II també per el Gras.

77 (Papon 1776 131) (Saint-Amable 1685 328). Per la relació d'aquest sentit de filiació entre el papat i el governant civil i la funció de protecció, per exemple: (Ullmann 1953 127).

78 Lògicament l'adopció prendrà formes i modismes força variats segons el context i el marc temporal. El món romà sí coneixerà la figura, especialment com un mecanisme per assegurar la continuïtat dels patrimonis (Brena 1998 36). Però entre els pobles germànics (Ross 1883 69,226) l'adoptat es diferenciarà clarament de la família, un cas aparentment ben contrari al del Pilós i Sunifred; i és que cal entendre que la figura sols es concep en el context intrafamiliar (per exemple, els nets sense pare són adoptats en l'herència de l'avi); el terme és fins i tot absent en la legislació visigoda. Consideracions que resulten congruents amb el proposat parentiu entre Sunifred I d'Urgell i Guifré de Rià.

79 (Chaume 1940 126)

gordià sobre si l'avi del Pilós era Bel·lò de Carcassona o el comte Borrell⁸⁰. En aquesta reconstrucció, Bel·lò seria pare del pare adoptiu (de fet, documentalment consta com avi de Miró, no del Pilós⁸¹), mentre que Borrell ho seria del biològic, per això el seu net en recollirà el nom, tot i que també és força probable que Bel·lò i Borrell també fossin parents, ja que aquest també tingué un fill de nom Sunifred⁸²; en parlarem més endavant dels interrogants que desperten les arrels dinàstiques del comtes catalans.

L'altra element genealògic documentalment coherent de la *GCB* és que explica que el fill adoptiu prenyà a la seva germana adoptiva (motiu probablement d'escàndol en el seu moment atès que la part adoptant acostuma a ser família propera de l'adoptat), i que en la reconstrucció proposada equival a dir que Guinedilda era filla de Sunifred. I és això el que trobem en la documentació. Tenim dos documents on la muller del Pilós es descriu com filla d'un Sunifred⁸³ (el tabú de l'incest que es donaria si el Pilós també fos fill biològic de Sunifred ha portat a ignorar aquesta possibilitat en l'anàlisi històrica⁸⁴) i un, on la seva filla Emma diu tenir un oncle matern (*avunculus*) anomenat també Sunifred, i per tant germà de Guinedilda⁸⁵. Aquesta doble condició d'un pare i un germà Sunifred es compleix documentalment si era com vol la *GCB*, filla dels comtes de Flandes, és a dir de Sunifred I d'Urgell.

Atesa la natura escandalosa del fet i que probablement seria de domini públic, costa veure-hi un recurs literari en l'esment de la *GCB*, ja que té connotacions clarament negatives. Tal vegada relacionat, cal esmentar que hi ha un poema contemporani (de l'any 880) fet per l'arxipreste cordovès Cebrià que en les estrofes quarta i quinta fan referència a un flabell dedicat a un comte Guifredus i la seva muller Guisinde que tal vegada siguin els nostres comtes⁸⁶:

80 (Ponsich 1988)

81 (Abadal 1979 29)

82 (Cingolani 2009 466) probablement un fidel Suniefredo/Sicfrido documentat els anys 829 i 843 (IEC 1950 2 D. IX i XV)

83 (Ordeig 1993 D. 9) i (IEC 1999 D. 4)

84 (Cingolani 2009 466) En recull les interpretacions fetes fins ara. Una de les versions habituals és fer-la filla del Sunifred abat de La Grassa (Aurell 1989 287-288) o del Sunifred fill de Borrell (IEC 1950 D.9 p.323-324).

85 (Ordeig 1993 D. 17)

86 (Coll 1990 51-52) Traducció: Resplandeix en la mà del comte venerable / dit Guifré de nom des de l'aigua sagrada, / el ventall decorat, com cal, amb lletres daurades, / perquè l'aura expulsi la calor pel ventall persuadida. / Dóna'l de grat, comte, a la gloriosa consort, / anomenada Guisèn i unida al teu costat, / perquè semblantment dissipi la calor que la tuda.

Renidet in manu flauellum comitis almi,
Litteris conscriptum aureis ut competit illi,
Nomine Guifredus ex sacro gurgite dictus,
Ut pellat estum aura suadente flabello.
Trade libens, comes gloriose, coniugi illud,
Simili ut modo incumbentem disipet estum,
Guisinde dicte et tuo in latere nexa.

Guisindis dextram illustris adorna, flabelle.
Prebe licet falsos uentos ut temperet estum,
Tempore estiuo defluxa membra refobens
Pansus et officium implens super omnia tuum.

El recurs de convertir al pare adoptiu en comte de Flandes, probablement també ajudaria a disminuir les connotacions escandaloses del fet que embarassés a la filla dels seus criadors a ulls del públic inicial a qui anés destinada la *GCB*.

El fet de vestir-lo de peregrí i fer-lo acompanyar d'una vella és un clar recurs literari de caire iniciàtic, on l'heroi s'ha d'humiliar en el començament de la seva tasca (una primera mort alquímica); i la dona vella acostuma a significar la Saviesa. Potser el paral·lel més conegut i proper sigui el *Parzival* de Wolfram von Eschenbach⁸⁷.

També el convertir el sobrenom descriptiu d'un atribut físic (Pilós), que sols es pot haver generat en vida (com els de tants altres sobrenoms ben coneguts del mateix context altmedieval, com: el Gras, el Calb, el Cec, el Tartamut i fins i el de Pietós) en una marca en un lloc no visible correspon també a un lloc literari: el de la marca de naixement, de natura o origen sobrenatural, que predestina a l'heroi ja des del seu naixement convertint-lo en l'elegit o l'assenyalat per els estaments superiors⁸⁸. Conversió tal vegada induïda per una consideració negativa a l'hirsutisme del personatge en el moment i context de la confec-

Adorna, ventall, la destra de la il·lustre Guisèn / dóna-li oreigs, encara que falsos, perquè, obert i complint / sobre tot el teu ofici, atemperis la calor i així reanimi / els membres exhaurits pel temps estival.

87 (Weston 1894 1 94 Book III) On la mare, ja gran i que morirà poc després, el vesteix de forma humiliant quan marxa a cercar el regne d'Artur amb l'esperança que així no sigui acceptat.

88 Tòpic ancestral, tant si són negatives, com la marca de Caín bíblica, o les malformacions de naixement, o positives, com les de Noè en el Llibre d'Henoch.

ció de la *GCB*⁸⁹? En el cas del nostre Pilós, s'ha arribat a plantejar que el sobrenom fos d'origen tardaner⁹⁰ inspirat en un esment en el annals de Saint-Bertin de l'any 880, és a dir, contemporani del Pilós, on Bernat duc d'Aquitània es anomenat *Planta-pilosa*⁹¹. No es pot descartar la possibilitat que el text dels annals francs ajudés en la formulació de la marca de l'heroi en la *GCB*, el que no resulta creïble és que fos l'origen del qualificatiu. Oi més quan el nom de Plantapilosa, permet una interpretació diferent de les habituals (cabells als peus o explicacions vegetals o de fertilitat⁹²). Sabem que Bernat Plantapilosa s'enfrontà amb la família de Guifré Pilós a cavall entre l'any 877 i 878 per el control de la Gòtia/Septimània⁹³, de manera que la possibilitat que el Plantapilosa del annals, amagui un *Plancta-pilosa*, és a dir un joc de paraules per indicar 'el que pledeja amb els' o 'l'oponent als' del Pilós⁹⁴, que seria descriptiu del fet, és una possibilitat a considerar, tota vegada que la coexistència, veïnatge i confrontació demostrades d'un Pilós i un Plantapilosa fa molt difícil pensar en una casualitat.

El fet que la crònica recordi una estança llarga del Pilós en la cort franca després de l'execució de Salomó, de qui el darrer document és del 868⁹⁵, resulta també coincident amb l'absència del comte en les fonts fins a finals dels 870s. L'únic esment anterior conegut és la consagració de Formiguera, datada per context en l'any 873⁹⁶, però el propi bisbe Frodoí l'any següent dirigirà les seves queixes al rei per el que estava passant a Barcelona i demanar l'actuació

89 La pilositat ha tingut sempre interpretacions variades, tres exemples: 1) Esau en la Bíblia, 2) Els sàtirs amb cos d'home i cames de cabra, imatge de Pan (Dzino 2102 265), en l'arrel del nom Ilatí Hispania. 3) Altres animals totèmics amb pel com l'ós, per exemple: (Goiku 2001); (Pujol 2002) ho aplica al cas de Guifré Pilós.

90 (Cingolani 2010 26) estén el lloc literari al propi sobrenom de Pilós en base a l'absència -actual- de referències contemporànies, ignorant la seva natura d'atribut físic; només recitar l'adagi: "absència d'evidència no és evidència d'absència". Oi més quan la narració comença per un: "Com consta ens els nostres relats antics..." i anem millorant els nostres coneixements dels arxius familiars altmedievals, per exemple: (Kosto 2005).

91 (MGH SS1 Hincmari Remensis Annales a,880) *In quo itinere eiectis de castro Matiscano Bosonis hominibus, ipsum castellum ceperunt, et eum Bernardo cognomento Planta-pilosa dederunt*. Possibilitat apuntada a (Cingolani 2008a 42).

92 Sobre el sobrenom Plantapilosa, veure per exemple: (Malbos 1964), (Plant 2003)

93 Episodi analitzat a (Vilaseca 2012 a). Inicialment Bernat d'Aquitània, Bosó i Bernat de Gòtia es rebel·laren contra la corona; Hincmar, però, farà canviar de bàndol ràpidament als dos primers que deixaran sol a Bernat de Gòtia. Qui sí es mantingué en la fidelitat a la corona i s'enfrontà als rebel·lats fou el casal de Barcelona, la família del Pilós.

94 Del Ilatí *planctus* (Du Cange 1883 PLANCTUS), i *pilosa* entès com un plural (els pilosa, la família del Pilós).

95 (Abadal 1979 37-48)

96 (IEC 2006 CC-6 D. 79)

del marquès, ignorant la figura del comte, si és que hi era⁹⁷.

Finalment, la presumpta invasió sarraïna, i la impossibilitat del rei de complir amb el seu deure de protecció⁹⁸ i per tant la cessió de les terres que ell mateix pogués reconquerir, tot i ahistòrica sí té el paral·lel de les reals lluites de la família del Pilós, fidels al rei Carles, contra Bernat de Gòtia revoltat contra la corona, de l'any 877, i que donaran pas l'any següent, efectivament com vol la GCB, al vistiplau de la corona al control del territori per la família pilosa, tot i que probablement no pas justificat per la manca d'ajut reial⁹⁹.

Antecedents

Que la memòria dinàstica del segle XII del comtes de Barcelona recordi els seus orígens altmedievals pirinencs pot donar peu a plantejar, en una mirada etnogènica, la relació entre la identificació dels dirigents i la de la seva societat. Modernament, s'ha plantejat la possibilitat que aquesta provinença 'cerdana', podria haver motivat l'aparició dels topònims derivats seus en la Catalunya vella (Cerdanyoles, i altres termes propers), lligant la seva dispersió geogràfica amb un suposat desplegament de les forces comtals provinents d'allí a partir del segle IX; una proposta interessant però difícilment demostrable¹⁰⁰.

Però ja des del segle XIII sí sabem d'una identificació local, generada per el propi context comtal barceloní que originà la GCB; es tracta del *Libre del Reis*, on hi ha un capítol explícitament dedicat a explicar l'origen de la identitat 'catalana' (*Perquè són los catelans apellats catelans e d'on ixen*)¹⁰¹, testimoni que cal relacionar amb els fets i la figura històrica rere Otger Cataló. El tema ha estat tractat en un treball previ, de manera que ens limitarem a resumir la part

97 (Vilaseca 2012a 61)

98 Ja des de la més remota antiguitat, es pot resseguir l'evolució i adaptació de la noció que els estaments superiors (déus, reis, governants, etc.) poden fruir de les seves prerrogatives a canvi de la protecció dels seus fidels. Per exemple, en el context altmedieval germànic, en el concepte del *mundeburd* (Lazius 1600 72)

99 Fets analitzats a (Vilaseca 2012b)

100 (Martí 2006) Difícilment demostrable per les seves limitacions estructurals: 1) L'aparició documental d'un topònim pot ser molt posterior a la seva introducció, i per tant l'establiment d'una evolució diacrònica es veu conseqüentment relativitzat. 2) L'elevat nombre d'assentaments obligaria a una consciència pròpia dels nou vinguts (emic) o percepció de la població preexistent (ètic) molt consistent, i ni l'una ni l'altra tenen suport documental.

101 (Cingoñani 2008b C.54)

rellevant pel que estem tractant aquí¹⁰².

Els testimonis apunten a que després de la batalla de Poitiers (732), un contingent de tropes catalauniques (en sentit estricte, l'actual ciutat de Châlons-sur-Marne, antiga capital de la Xampanya, en sentit ampli, la Bèlgica Secunda romana) amb un Otger fill del duc bavarès Teodobert (685-719) al capdavant, remuntà el Garona per anar a Pallars i Urgell (llocs on tenim constància de nuclis de poder cristià contemporanis¹⁰³) per passar seguidament al Rosselló (és a dir, per la *strata Ceretana*) i atacar finalment Empúries, on morí el seu cap que fou enterrat de retorn en la part alta del Tet, en el futur emplaçament del monestir d'Eixalada. Maniobra militar que cal interpretar en el context de les lluites de Carles Martell contra els musulmans de Septimània¹⁰⁴ i que presumptament establí el control cristià al Pirineu entre les conques altes del Garona i el Tet. El romanent d'aquestes tropes s'assentaren allí, en la part alta del Tet i serien part dels ancestres de la futura noblesa comtal. El *Libre* indica que en origen eren identificats per la seva parla¹⁰⁵ i d'aquí que se'ls conegués com 'catalans', per el seu origen de 'Cataló'. Relat que no passaria de ser una especulació feliç, si no resultés que efectivament les dades permeten relacionar la parla catalana amb la de la Xampanya i la seva antiga capital, mitjançant la figura de Santa Eulàlia, la patrona de Barcelona.

El text literari en roman francès més antic conegut, és la *Seqüència de Santa Eulàlia*, una cançó escrita en un context belga uns pocs anys després del retrobament de les restes de la santa barcelonina l'any 877. Segons els experts, la llengua pot ser xampanyès, picard o való, i resulta força evident que actualment resulta molt més proper al català que no pas al francès. La passió que descriu la cançó, presenta una fusió de les de les santes de Barcelona i de Mèrida (coneguda com la versió *Bm*), i és que el lligam entre la ciutat de Catalaunia i santa Eulàlia, no neix l'any 877, quan en la mateixa expedició a Itàlia on morí el rei Carles traspassà també el seu bisbe (el miraculós retrobament de la

102 (Vilaseca 2014b)

103 Un Balascuti a Ribagorça a mitjan segle VIII (Cubo 2014 48),(Millàs 198772) i un príncep Quintilià l'any 736 probablement a Montgrony (Vilaseca 2014a).

104 La datació d'aquests episodis no és unànime en les fonts. Els *Annals de Fulda* registren dos episodis, un l'any 734 i l'altre el 738 (MGH SGR 7 3-4)

105 Un exemple proper de tal comportament el tenim en l'efecte hilarant que tenia la parla del duc Ursèol entre els seus companys del Cuixà de l'abat Garí (Mabillon 1668 S.V 858).

santa uns dies després a Barcelona, capital de l'única facció del Midi que no s'havia revoltat contra el monarca s'ha d'entendre en aquest context específic i té unes connotacions polítiques evidents)¹⁰⁶. Ja en temps de Brunequilda, a finals del segle VI, en el context del pas al catolicisme de la monarquia visigoda, la reina promogué un enllaç dinàstic¹⁰⁷, i entre els moviments associats, hi hagué l'enviament del bisbe de Catalaunia, Elafi, a negociar el trasllat de la santa de Mèrida. El bisbe hi anà, però no aconseguí les restes i tornà difunt; però si més no, és un episodi que permet il·lustrar un context on les diferents passions de les santes barcelonina i emeritencas haguessin pogut arribar a un lloc tant septentrional com la Bèlgica Secunda romana. De manera que sembla raonable pensar que quan l'any 877 es donà la coincidència de la mort del bisbe de Catalaunia i la retrobada de les relíquies de la santa barcelonina, tingué en la zona un ressò probablement superior al d'altres contrades més properes. De fet, el nou bisbe de la ciutat, al cap d'uns pocs mesos retrobarà la tomba del patró de la ciutat, Sant Memmie (un taüt de plom levitant)¹⁰⁸.

Dues conseqüències es deriven del que diu el *Liber*. La primera, que el gentilici *català* ja s'aplicà a les tropes que s'assentaren al segle VIII entre Conflent i Cerdanya, i a partir d'ells als seus descendents, és a dir, a parts dels llinatges nobles locals, com el cas dels nostres Borrell, Guifré o Sunifred. I la segona, que la consciència del seu origen era pública i es mantingué al llarg del temps; de fet, en la generació següent Carcassona ja haurà tornat a l'òrbita cristiana de manera que els contactes probablement mai es varen perdre. La noció pública que si més no part de la noblesa local era descendent de Catalaunia, és a dir, 'catalana', també aporta una dimensió afegida quan per exemple en la rebel·lió de Guillem, la corona es decantà per situar com a marquès de Gòtia a un comte de Troyes com Aleran¹⁰⁹ (Troyes serà el comtat que en la reorganització generada en temps de Carles Martell inclourà l'antic ducat de la Xampanya).

Si Guifré de Rià apareix l'any 841, el seu suposat pare Borrell, clarament

106 (Vilaseca 20012a)

107 Entre la seva filla Ingunda i Hermenegild el fill de Leovigild.

108 Veure (Vilaseca 2014c)

109 (Generaitat 2002 35)

integrat en el context franc en les fonts, visqué a inicis del segle IX. Si els 'catalans' s'assentaren entre Cerdanya i Conflent a finals de la dècada dels 730s, només hi ha temps per a dues generacions, tres a tot estirar. Que els antecedents del Pilós eren fruit d'una barreja de procedències ho suggereix la seva onomàstica, on conviuen elements romans (Borrell), gots (Sunifred) i francs (Guifré). Una interpretació tradicionalment localista dels orígens dels comtes catalans, limitada per la manca d'evidència, aboca inevitablement a un *cul de sac*. Però si obrim la mirada i considerem com volia el *Libre*, que eren originaris de 'Cateló', és a dir, francs¹¹⁰, podem potser trobar pistes en l'àmbit internacional.

Que hi ha una connexió 'italiana' o potser millor dir 'llombarda' en la noblesa altmedieval catalana no és cap secret. El marquès de Gòtia Unfrid i el comte Berenguer de Tolosa de la primera mitat del segle IX eren Unròquides¹¹¹. La translació de les restes de Sant Vicenç al Benevent es feu en temps de Guifré de Rià, i el que és potencialment encara més significatiu, si el nom de Guifré apareix en la documentació catalana amb el nostre vescomte del 841¹¹², en paral·lel, en el comtat de Piacenza hi regiran dos comtes Vuifredo (un pare (843-870¹¹³) contemporani del de Rià, i un net (906-922)¹¹⁴ contemporani de Guifré-Borrell), de filiació franca i emparentats amb el Suppònides, sent el primer ja, seguidor de l'emperador Lluís II, el regent quan tingué lloc el trasllat del cos de Sant Vicenç a Sant Vincenzo al Volturno. No és per tant, impossible pensar que tal vegada els comtes Guifré de Cerdanya i Piacenza tinguessin algun ancestre franc comú.

110 El *Libre* situa Cataló a Guiena, una localització que s'explica per el context posterior al tractat de Corbeil, tot i que no és en cap cas arbitrària.

111 (Generalitat 2002 29)

112 (Bolós 1994 573)

113 (Hlawitschka 1960 CLXX-IL)

114 (Hlawitschka 1960 CLXX-III) Esmentat en la *Gesta Berengarii Imperatoris* (Dummler 1871)

Conclusions

La figura de Guifré de Rià, pare biològic del Pilós i comte de Barcelona en la dècada dels 850 permet plantejar respostes a dues grans mancances de la reconstrucció actual: el tema de la paternitat del Pilós i per tant, dels seus ascendents, i els fets de la dècada dels 850 i les conseqüències de la rebel·lió de Guillem de Septimània.

Un Guifré d'ascendència franca, nét o besnét de les tropes catalàuniques que ocuparen la part alta de la S.rtaniya de les fonts musulmanes¹¹⁵ abans de la mort de Carles Martell, tal vegada parent del comte homònim contemporani de Piacenza que hagués pogut propiciar l'enviament de les restes de Sant Vicenç al Benevent, qui sap si per instigació de Lluís II, quan els seus dos oncles se les estaven disputant l'any 858, encaixa amb els fets coneguts i permet donar una etiologia a la enemistat entre les cases del Pilós i els d'Empúries.

Tot i que és hipotètica, la reconstrucció que apareix seguint els documents, és el d'un noble 'cerdà', (un 'català' del *Libre*¹¹⁶), operant de vescomte en la Girona de l'any 841 sota les ordres del marquès Sunifred quan s'està construint Eixalada sobre la tomba d'Otger. Segueix un silenci d'anys que enllaça amb la revolta de Guillem; el 850 Guifré ja es comte i Guillem serà executat aquell mateix any. Dos anys mes tard, el 852, els jueus obren les portes de Barcelona i es suposa que Aleran hi trobà la mort ja que Odalric apareixerà a finals del mateix any judicant a Narbona¹¹⁷. És durant el seu període (852-857) que sembla tingueren lloc dos canvis que han escapat l'escrutini fins ara. En primer lloc, com ja hem repetit abans, el marquès Sunifred no podia morir en la revolta de Guillem i per tant, com suposava Tastu¹¹⁸, cal imaginar que potser fou apartat a vescomte de la ciutat de Barcelona (*'civitatís post comitum primum'* segons Aimó l'any 858) i en segon lloc, proposem que fou el comte Guifré

115 (Bramon 2002)

116 Per extensió es pot entendre que l'apel·latiu *català* s'aplicà a la noblesa d'origen cerdà que originà la dinastia comtal altmedieval catalana.

117 (Generalitat 2002 36)

118 (Tastu 1851 10-11)

qui rebé Barcelona i amb ell el feu del Montseny. Feu que l'any 862 després de la seva mort, el rei transferirà a Sunyer d'Empúries i el bisbe Frodoí, en un nou canvi d'aliances propiciat per la rebel·lió del marquès Unfrid.

La mort de Guifré per instigació de Salomó, es pot suposar que fou derivada de la seva intervenció en l'enviament de les restes de Sant Vicenç al Be-nevent, sota control de Lluís II, i la conseqüent demanda de responsabilitats per part de Carles. Que fos el propi Salomó qui durant la rebel·lió d'Unfrid fos enviat per el rei a recuperar les restes del sant dipositades a Saragossa uns anys abans, descarta la casualitat, i tot i que les dades no permeten fer una reconstrucció unívoca de com anaren els fets, sí donen sentit a l'episodi i expliquen suficientment el context.

No serà fins finals de la dècada dels 860 o potser inicis de la següent quan el fill adoptiu de Sunifred, ara ja en edat de matrimoni i suposadament amb la seva germana adoptiva embarassada, recuperarà els seus honors executant a Salomó a Barcelona. A finals de la dècada dels 870, la família del Pilós no sols s'haurà fet perdonar la mort de Salomó (com vol la *GCB*), serà la seva família i el casal de Barcelona la que estarà al costat de la corona carolíngia en la crisi de la mort del Calb. Moment a partir del qual, i sota l'empara de Santa Eulàlia, tal com dirà la *GCB*: "*... així és com el domini de Barcelona passà del poder reial en mans dels nostres comtes*".

Apèndix A - Documents

Traducció al català del capítol introductor de la *GCB*¹¹⁹.

Els antics expliquen que hi havia en altre temps un cavaller anomenat Guifré, originari del poble de Rià, situat al territori de Conflent, a vores del Tet, a prop del monestir de Sant Miquel de Cuixà. Aquest cavaller, molt gran en riqueses, en armes i consell, rebé el comtat de Barcelona de mans del rei dels francs a raó de la seva probitat. Un dia es personà a Narbona amb el seu fill Guifré, de sobrenom el Pelós a fi de tenir una entrevista amb els enviats del rei. En el curs d'una batussa matà, amb el seu glavi, un franc que li havia estirat la barba. Al punt fou pres i, mentre se'l conduïa a França a prop del rei, endegà una nova batussa, perquè volia venjar-se de la seva captivitat: s'explica que va ser mort per la seva escorta, **a prop del Puig de Santa Maria**. El seu fill Guifré, que anava amb ell, fou remès al rei dels francs, a qui exposà allò que havia escaigut al seu pare durant el viatge. El rei s'entristí molt; criticà llur acció, i els anuncià que en el futur el rei dels francs podria perdre, per aquest fet, el domini de Guifré.

Havent acollit l'infant, el confià, segons el que es refereix, al **comte de Flandes** perquè l'eduqués amb cura. Fet ja un adolescent, deixà encinta la filla d'aquest comte, sense que ningú no se'n adonés, tret de la mare de la filla, que guardà el secret, molt més per pudor que perquè hi consentís. No sabent quin marit trobar-li, car ella estaria coberta d'oprobri si la notícia es difongués, prengué finalment aquesta decisió: féu venir el jovencell i li féu jurar que si, per la voluntat de Déu, arribava a recuperar el domini patern, és a dir, el comtat de Barcelona, s'uniria a la seva filla en matrimoni. **El vestí tot seguit, pobrament, en hàbit de pelegrí, i l'envià, acompanyat d'una dona vella, a prop de la seva mare** que encara vivia, vídua, al territori de Barcelona. Ella el reconegué per **la pilositat que tenia en indrets poc habituals del cos de l'home i que li havia valgut el malnom de Pelós**. Convocà els magnats i els barons de tota la seva terra, que havien conegut el seu pare i el seu propi desheretament, el prengueren com a senyor i li juraren fidelitat, compromentent-se a servir-lo. Fixaren tot seguit una data i es presentaren, junt amb el jove, a l'indret on havien decidit que Salomó, gal per la seva nació i llavors comte de Barcelona, morís: allà, amb el consentiment general, el jove tragué la seva espasa i el matà, davant de tots, amb les seves pròpies mans. Així obtingué per a tota la vida i per a ell sol el seu comtat, situat entre Narbona i Espanya. Finalment, havent enviat alguns missatgers a la Gàl·lia, esposà com havia promès, la filla del comte de Flandes, i anà a prendre-la el lloc i dia convinguts. Amb el consell i l'ajut dels amics de la jovencella guanyà la gràcia i l'amistat del rei: després d'haver rebut el seu domini a les seves mans, **restà molt de temps a la seva cort**.

Mentre encara hi romania, arribà la notícia que els **sarraïns havien entrat en la seva pàtria i l'havien recorreguda i ocupada gairebé tota. En féu part al rei, demanant-li ajut per expulsar-los. El rei, però, impedit per altres afers, no pogué prestar-li auxili. Accedí tanmateix, a un dels seus requeriments: si Guifré arribava, per la seva banda i amb els seus, a fer fora els agarens de les seves terres, el domini de Barcelona passaria perpètuament sota la seva autoritat i la de la seva dinastia**; abans d'ell, efectivament, el rei de França mai no havia cedit cap comtat per successió hereditària, però els atorgava, de bon grat, a la persona que volia per un temps determinat. Guifré aplegà, d'una i altra banda de les Gàl·lies, nombrosos barons i expulsà els agarens de totes les seves terres fins la frontera de Lleida. Posseí

119 (Aurell 1998)

com a propi tot aquest domini, que havia recuperat amb tanta valentia.

I així és com el domini de Barcelona passà del poder reial en mans dels nostres comtes.

Bibliografia

- Abadal i Vinyals, Ramon : 1964 : "Un gran comte de Barcelona preterit- Guifre-Borrell (897-911)" : *Dels Visigots als Catalans* : V.1 pgs. 323-362
- Abadal i Vinyals, Ramon : 1979 : "Els primers comtes catalans" : *Història de Catalunya* : V.1 pgs. 13-313
- Abadal i Vinyals, Ramon : 1989 : "Els temps i el regiment del comte Guifred el Pilós"
- Aurell i Cardona, Martí : 1989 : "Jalons pour une enquête sur les strategies matrimoniales des comtes catalans (IXe-XI siècle)" : *Symposium Internacional sobre els Orígens de Catalunya - segles VIII-XI* : pgs. 281-364
- Aurell i Cardona, Martí : 1998 : "Les Noces del comte - matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)"
- Baraut i Obiols, Cebrià : 1984 : "El monestir de Sant Andreu de Trespunts (segles IX-XVI)" : *Studia monastica* : Vol. 26 nº 2 (1984) pgs. 241-274
- Bautier, Robert-Henri : 1954 : "Aux origines du royaume de Provence. De la sédition avortée de Boson à la royauté légitime de Louis" : *Provence historique* : 23 p.41-68
- Bofarull i Mascaró, Pròsper de : 1836 : "Los Condes de Barcelona vindicados"
- Bolòs i Masclans, Jordi + Moran i Ocerinjauregui, Josep : 1994 : "Repertori d'antropònims catalans (RAC)"
- Bouquet, Martin. Dom. : 1840 : "Recueil des historiens des Gaules et de la France"
- Bramon i Planes, Dolors : 2000 : "De quan érem o no musulmans. Textos del 713 al 1010"
- Bramon i Planes, Dolors : 2002 : "Hacia una interpretación más precisa del término S.r.taniyah" : *Mots Remots* : p.147-166
- Brena i Sesna, Ingrid : 1998 : "Algunas reflexiones sobre los antecedentes de la adopción" : *Revista de Derecho Privado, Sección Doctrina nº 27 (1998)* pgs. 35-47 :
- Calmette, M. Joseph : 1902 : "Les marquis de Gothie sous Charles le Chauve" : *Annales du Midi* : Vol. XIV (1902) pgs. 1-15
- Chaume, Maurice : 1940 : "Onfroi, Marquis de Gothie, ses origines et ses attaches familiales" : *Annales du Midi* : V. LII (1940) pgs. 113-136
- Cingolani, Stefano Maria : 2008a : "Gestes dels Comtes de Barcelona i Reis d'Aragó" : *Monuments d'Història de la Corona d'Aragó V.1* :
- Cingolani, Stefano Maria : 2008b : "Libre dels Reis" : *Monuments d'Història de la Corona d'Aragó V.2* :
- Cingolani, Stefano Maria : 2009 : "La família de Guifré I el Pilós. Matrimonis i ocupació de la terra als segles IX i X" : *Imago temporis - medium Aevum* : 4 p.458-474
- Cingolani, Stefano Maria : 2010 : "Les GESTA COMITUM BARCHINONESIUM (versió primitiva), la BREVIS HISTORIA i altres textos de Ripoll" : *Monuments d'Història de la Corona d'Aragó V.4* :
- Cingolani, Stefano Maria : 2010 : "Els Annals de la Família Rivipullense i les Genealogies de Pallars-Ribagorça" : *Monuments d'Història de la Corona d'Aragó V.3* :

- Cingolani, Stefano Maria + Álvarez Masalias, Robert : 2012 : "Gestes dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó - Gesta Comitum Barchinone et Regum Aragonie"
- Cingolani, Stefano Maria + Álvarez Masalias, Robert : 2012 : "Gestes dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó - Gesta Comitum Barchinone et Regum Aragonie"
- Coll i Alentorn, Miquel : 1990 : "Guifré el Pelós en la historiografia i la llegenda" : *Llegendari* : pgs. 51-135
- Cubo Córdoba, Adrià : 2014 : "La Cerdanya en època andalusina" : *Ker - Revista del Grup de Recerca de Cerdanya* : 7 p.35-53
- Du Cange, Charles du Fresne : 1883 : "Glossarium mediae et infimae Latinitatis conditum a Carolo du Fresne"
- Dummler, Ernst : 1871 : "Gesta Berengarii imperatoris. Beiträge zur Geschichte Italiens im Anfange des zehnten Jahrhunderts"
- Dzino, Danijel : 2012 : "The Cult of Silvanus. Rethinking Provincial Identities in Roman Dalmatia" : *Vjesnik Arheoloskog Museja u Zagrebu* : 3s.45 p.261-279
- Generalitat de Catalunya – Salrach, Josep Ma.: 2002 : "Els comtes sobirans de la Casa de Barcelona"
- Goicu, Viorica : 2001 : "Ursus dans l'ononastique romane" : *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes - (València, 18-21 d'abril de 2001)* : p.97-101
- Hlawitschka, Eduard : 1960 : "Franken, Alemannen, Bayern und Burgunder in Oberitalien (774-962)" : *Forschungen zur oberrheinischen Landesgeschichte* : 8
- Institut d'Estudis Catalans : 1996 : "CC-1 Catalunya Carolíngia. El domini carolingi a Catalunya"
- Institut d'Estudis Catalans : 1950 : "CC-2 Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya"
- Institut d'Estudis Catalans : 1999 : "CC-4 Catalunya Carolíngia. Els Comtats d'Osona i Manresa"
- Institut d'Estudis Catalans : 2003 : "CC-5 Catalunya Carolíngia. Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada"
- Institut d'Estudis Catalans : 2006 : "CC-6 Catalunya Carolíngia. Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet"
- Kosto, Adam J. : 2005 : "Laymen, Clerics, and Documentary Practices in the Early Middle Ages- The Example of Catalonia" : *Speculum - a journal of medieval studies* : nº 1 (2005) pgs. 44-74
- Kremer, Dieter : 1972 : "Die Germanischen Personennamen in Katalonien. Namensammlung und Etymologisches" : *Estudis romànics* : 14,15
- Lazius, Wolfgang : 1600 : "De gentivm aliqvot migrationibvs, sedibvs fixis, reliqvii, linguarumque initiis & immitationibus ac dialectis, libri XII"
- Mabillon, Jean : 1668 : "Acta sanctorum ordinis S. Benedicti in saeculorum classes distributa"
- Mabillon, Jean : 1707 : "Annales ordinis S. Benedicti occidentalium monachorum patriarchae - in quibus non modo res monasticae sed etiam Ecclesiasticae historiae non minima pars continentur - complectens res gestas ab 781 ad 1516 inclusive cum appendice et indicibus"
- MacLean, Simon : 2001 : "The Carolingian response to the revolt of Boso, 879-887" : *Early Medieval Europe* : 10.1 p.21.48
- Magnou-Nortier, Elisabeth + Magnou, Anne-Marie : 1996 : "Recueil des chartes de l'abbaye de la Grasse"

Malbos, Lina : 1964 : "Du surnom de Plantavelue" : *Le Moyen-age - revue d'histoire et de philologie* : V.70 (1964) pgs. 5-11

Martí i Castelló, Ramon : 1997 : "Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona - 817-1100"

Martí i Castelló, Ramon : 2006 : "Els establiments Cerdans en Catalunya Vella. Cavalls de Troia de la Política Comtal?" : *Revista internacional d'humanitats* : nº 10 (2006) pgs. 5-14

MGH : 192- : "Monumenta Germaniae Historica"

Migne, Jacques-Paul : 1879 : "Patrologiae cursus completus - seu Bibliotheca universalis, integra, uniformis, commoda, aeconomica, omnium S. Patrum Doctorum Scriptorumque ecclesiasticorum - sive latinorum, sive graecorum, qui ab aevo apostolico ad etatem Innocentii (ann 1216) pro latinis et ad Concilii Florentini tempora (1439) pro graecis floruerunt..."

Millàs i Vallicrosa, Josep Maria : 1987 : "Textos dels historiadors àrabs referents a la Catalunya carolíngia"

Ordeig i Mata, Ramon : 1993 : "Les Dotalies de les esglésies de Catalunya - segles IX-XII"

Ordeig i Mata, Ramon : 2001 : "Cel·les monàstiques vinculades a Guifré el Pelós i a la seva obra repobladora (vers 871-897)" : *Acta historica et archaeologica mediaevalia* : nº 22 (2001) pgs. 89-119

Papon, Jean-Pierre : 1776 : "Histoire générale de Provence"

Plant John S. : 2003 : "Plantevelu and the meaning of Plant" : *Roots and branches - current directions in slave studies* : nº 26 (2003) pgs. 23-41

Ponsich, Pierre : 1951 : "Le Conflent et ses comtes du IXe au XIIe siècle" : *Études roussillonnaises - revue d'histoire et d'archéologie méditerranéennes* : V.1 p.241-344

Ponsich, Pierre : 1988 : "El problema de l'ascendència de Guifre el Pelós" : *Revista de Catalunya* : nº 23 (1988) pgs. 35-44

Pujol, Josep Maria : 2002 : "El mite de l'heroi a la casa de Barcelona- Guifred I el Pelós i Jaume I" : *Mites i llegendes* : pgs. 113-133

Rius i Serra, Josep : 1945 : "Cartulario de 'Sant Cugat' del Vallés"

Rocher, Charles : 1873 : "Les rapports de l'église du Puy avec la ville de Gironne en Espagne et la Comté de Bigorre"

Ross, Denman Waldo : 1883 : "The early history of land-holding among the Germans"

Saint-Amable, Bonaventure de : 1685 : "Histoire de St Martial apôtre des Gaules et principalement de l'Aquitaine et du Limousin"

Salrach i Marès, Josep Maria : 2009 : "Els hispani- emigrats hispanogots a Europa (segles VIII-X)" : *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics - filial de l'Institut d'Estudis Catalans* : 20 p. 31-50

Tastu, Pierre : 1851 : "Note sur l'origine des comtes héréditaires de Barcelone et d'Emporias Roussillon"

Traggia, Joaquin : 1799 : "Discurso histórico sobre el origen y sucesión del reyno Pirenaico hasta Don Sancho el Mayor" : *Memorias de la Real Academia de la Historia* : Vol. IV (1805)

Ullmann, Walter : 1953 : "The Origins of the Ottonianum" : *The Cambridge historical journal* : V.11 N.1 p.114-128

- Van Dam, Raymond : 1995 : "Merovingian Gaul and the Frankish conquests" : *The New Cambridge medieval history* : 1 p.193-231
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2010a : "Proposta d'identificació de Guifré d'Arrià" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana* : p.7-120
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2010b : "Els falsos comtes Unifred de la família de Guifré Pilós" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana* : p.121-142
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2010c : "La mort de Guifré Pilós" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana* :
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2012a : "Sant Vicenç i Santa Eulàlia, la cristianització del culte a Apol·lo i la política internacional carolíngia de la segona mitat del segle IX" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana (II)* : p.5-96
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2012b : "Onze de setembre de 878" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana (II)* : p.97-118
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2013 : "L'època 888 de les datacions de Carles el Simple al sud de la Gòtia" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana (III)* : p.5-34
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2014a : "Quintilià, Jaime Villanueva i Pau Parassols i Pi" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana (III)* : p.47-68
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2014b : "El nom de Catalunya i els orígens de la segona nissaga dels comtes de Barcelona" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana (III)* : p.79-186
- Vilaseca i Corbera, Joan : 2014c : "Una nota sobre l'origen històric de la versió Bm de la Passio Sanctae Eulaliae" : *Recerques sobre l'Alta Edat Mitjana Catalana (III)* : p.35-46
- Villanueva, Jaime : 1803 : "Viage literario á las iglesias de España"
- Villanueva, Jaime : 1976 : "Memorias cronológicas de los Condes de Urgel"

Índex

Historicitat de Guifré de Rià.....	1
Sumari:.....	2
Plantejament.....	2
La paternitat de Guifré Pilós.....	3
Unfrid vs. Guifré.....	3
Contradicció documental.....	4
La traça documental.....	7
Derivades i ascendents.....	15
La introducció de la <i>GCB</i>	15
Antecedents.....	20
Conclusions.....	24
Apèndix A - Documents.....	26
Bibliografia.....	27